

Goed gezien tussen Lek en Linge

Bijzondere waarnemingen in 2020 Deel 2: Overige soortgroepen

door *Berry Lucas*

Na het overzicht van bijzondere vogelwaarnemingen in 2020 in de vorige Hak-al, volgt in dit tweede deel een bloemlezing uit de bijzondere waarnemingen, vondsten en vangsten van flora en fauna binnen de overige soortgroepen. Er is vorig jaar weer een overweldigend aantal, soms verrassende, waarnemingen opgegeven in waarneming.nl die betrekking hebben op onze regio (nwc.waarneming.nl, zie kaartje).

Tarwestekelmot – 11 juni 2020, Culemborg - Lazeruswaard. Hans Kunstman

De vele nieuwe soorten doen vermoeden dat het tegen de verdrinking in uitstekend gaat met de biodiversiteit tussen Lek en Linge. Dat kan daar echter niet uit opgemaakt worden: er wordt tegenwoordig veel intensiever gezocht naar aanwezige soorten door meer mensen en het resultaat wordt steeds vaker met fotobewijs vastgelegd in waarneming.nl. Wel is het zo dat klimaatverandering voor een verschuiving van zuidelijke soorten naar deze contreien zorgt. En ongetwijfeld hebben veel meer natuurliefhebbers dan anders uitstapjes dicht bij huis gemaakt in dit door corona gedomineerde jaar. In ieder geval wordt ons beeld van de biodiversiteit in het NVWC-gebied steeds completer.

Nachtvlinders en micro's

Maar liefst 83 nieuwe soorten staan er voor 2020 in de boeken, waarmee er nu 682 soorten via waarneming.nl gemeld zijn tussen Lek en Linge. Het overgrote deel daarvan belandde in de lichtvallen in de tuin van Anthonie Stip, tijdens zijn een jaar durende tuin-bio-blitz (zie Hak-al 2020-3). Hieronder een uittreksel uit nwc.waarneming.nl met de wat zeldzamere soorten die voor het eerst in 2020 zijn doorgegeven aan waarneming.nl.

Nieuwe zeldzame soorten nachtvlinders in 2020

Bietzandvleugeltje
Bliksemlichtmot
Frambozenscheutboorder
Geelpalpmot
Gevlekte dikkopmot
Graanmot
Kaardebolbladroller
Lichte dikkopmot
Morgenroodbladroller
Satijnlichtmot
Tarwestekelmot
Vaal kokerbeertje
Zwarte rietprachtmot
Zwartvlekgranietmot

De waarnemingen die vermeld worden in de subsite van de NVWC van waarneming.nl bestrijken een gebied dat groter is dan het werkgebied van de NVWC. Ook tellen we meldingen van net boven de Lek en onder de Linge mee en uit de Everdingerwaard. Dus de titel van deze rubriek dekt niet helemaal de lading

Foto op pagina 3: Bergveldwesp – 13 juli 2020, Wijk bij Duurstede - Bosscherwaarden. Hans Kunstman

*Gaffelwaterjuffer – 28 juni 2020, Buren, Tichelgaten.
Tom Kompier*

Bruine korenbout – 15 mei 2020, Acquoy. Berry Lucas

*Grote vos – 26 april 2020, Goilberdingerwaard.
Mathijs Overeem*

Dagvlinders

Van de 33 in ons gebied bekende soorten dagvlinders zijn er 29 ook in 2020 gezien. Blijkbaar is er veel in eigen regio gevlienderd in tijden van lockdown en reisbeperkingen. Dat leverde geen nieuwe soorten op, maar wel bijzondere waarnemingen. Het **scheefbloemwitje** is inmiddels gemeengoed geworden, en werd 34 keer gemeld op nwc.waarneming.nl. De **koninginnenpage** scoorde bijna net zo hoog als in 2019 met 64 waarnemingen. **Oranje en gele luzernevlinder** en ook de **distelvlinder** waren in tegenstelling tot 2019 nauwelijks aanwezig. Het **bruin blauwtje** wordt elk jaar meer gezien afgaande op nwc.waarneming.nl, in 2020 73 exemplaren. En nog nooit werden er zoveel **oranjetipjes** ingevoerd (390 exemplaren). De oproep van de NVWC om van 7 april 2020 tot 10 mei 2020 alle waarnemingen van het oranjetipje door te geven voor een mooi overzicht van de verspreiding in en bij Culemborg, heeft daar vast ook aan bijgedragen. De **kleine vos** leek zich in 2020 iets hersteld te hebben van de dip in 2019. Leuk waren de twee waarnemingen van **kleine parelmoervlinder** in Buren en bij de Driftsteeg. Beslist ook zeldzaam hier is het **oranje zandoojje** dat Kees van Reenen fotografeerde in Enspijk. Dat geldt ook voor het **hooibeestje**, dat zelfs op drie plaatsen verspreid in het gebied is waargenomen afgelopen zomer. Vlindersaars hebben ook een steeds grotere kans om een **grote vos** te zien: in 2020 was de soort zelfs op vier plekken aanwezig.

Libellen

Van de 41 bekende soorten libellen in ons gebied werden er 31 in 2020 gemeld. Op 28 juni ontdekte Tom Kompier een mannetje **gaffelwaterjuffer** in de Tichelgaten, een nieuwe soort tussen Lek en Linge. De uit zuidelijk Europa afkomstige gaffelwaterjuffer breidt zich geleidelijk uit naar het noorden onder invloed van klimaatverandering. Andere zeldzamere soorten in 2020 waren **zuidelijke heidelibel** in Zoelmond, naast **plasrombout** en **bruine korenbout** (meerdere waarnemingen).

*Oever-grootoogkortschildkever – 23 juni 2020,
Culemborg - Hoge Prijs. Hans Kunstman*

Kevers

Ook een flink aantal nieuwe keversoorten is dit jaar toegevoegd aan de soortenlijst van ons waarnemingengebied, namelijk 45 waarvan één soort te boek staat als zeldzaam: de **dwarsbandwaterroofkever**. Overigens zouden veel kevernamen het goed doen als Scrabble (aanvul)woord; wat dacht je van **oevergrootoogkortschildkever**? Een aanzienlijk deel van de kevers dit jaar werd verzameld door Wim Rubers in o.a. de Tichelgaten bij Buren en in het Beesdsche Lage Veld en door Paul Hoekstra in de Beusichemse Waard. Binnen deze soortgroep is nog veel te ontdekken.

Bijen, wespen en mieren

Met 43 nieuwe soorten nam het aantal ingevoerde soorten vliesvleugeligen in 2020 toe met bijna 15%. Acht nieuwe soorten daarvan zijn aangemerkt als zeldzaam tot zeer zeldzaam. Daarnaast waren er vondsten van elf andere zeldzaamheden die ook al in eerdere jaren waren geregistreerd. Zowel in de Goilberdingerwaard als in Voorkoop werd de enigszins op een hommelt lijkende **anddoornbij** gezien. Anthonie Stip trof in huis een vrouwtje **zwartgespoorde houtmetselbij** aan die hij terugplaatste op braam. Het is een metselbij van de kustduinen en de hogere zandgronden, dus

Andoornbij – 19 juli 2020, Goilberdingerwaard.
Wim Jongejan

Variabele wesp – 19 juni 2020, Amsterdam-Rijnkanaal -
Nieuwegein tot Wijk bij Duurstede. Wouter van der Ham

deze buurt is best een bijzondere vindplaats. Op meerdere plekken doken de zeldzame **variabele wesp** en de **bonte wesp** op, naast een aantal niet eerder hier waargenomen algemenere wesp-soorten zoals de **geelzwarte wesp** en de **zwartsprietwesp**. Bijzonder waren de vondsten van raten met de zeer zeldzame **bergveldwesp** in Ravenswaaij en aan de overkant van de Lek in de Bosscherwaarden. Deze soort komt voornamelijk voor in Oost-Brabant en Limburg, maar lijkt zich te uit te breiden naar het midden van het land. Veel soorten kleinere blad- en sluipwespen en wespen uit andere families werden vastgesteld door Paul Hoekstra in de Beusichemse Waard. Drie exemplaren van de zeer zeldzame **blinde platkopwesp** belandden niet in zijn insectenval, maar in een kinderbadje in de tuin. Daarnaast verzamelde hij daar onder meer het goudwespje *Pseudomalus pusillus* en het sluipwespje *Sathropterus pumilus*.

Vliegen en muggen

In 2020 zijn waarnemingen opgegeven van liefst 93 nieuwe soorten vliegen en muggen die niet eerder hier vastgesteld zijn (of nog niet in waarneming.nl gezet). Daaronder ook een aantal zeldzaamheden, waaronder de **stekeldrager** die Ruud van der Weele vond op Mariënwaerdt. Deze blaaskopvlieg is recent pas voor het eerst

gevonden op enkele plekken in zuidoost-Nederland. Paul Hoekstra bracht in de Beusichemse Waard weer een groot aantal tweevleugeligen op naam, waaronder diverse zeldzame soorten uit verschillende families met wetenschappelijke namen als *Meoneura neottiophila* (zeer zeldzaam), *Myodris annulata*, *Teichomyza fusca* en *Pullimosina pullula*. Anthonie Stip vond bij Buren de zeldzame **rivierogdaas**, een soort die hoofdzakelijk in het riviereengebied wordt aangetroffen. Ook niet alledaags waren de **groot-streepzaadboorvliegen** die Karin Lenten ontdekte in de Tichelgaten. Zoals de naam al zegt is het een boorvlieg die gebonden is aan groot streepzaad. En naast vele andere bijzondere insecten kreeg Tom Kompij in de Tichelgaten de schaars voorkomende **streepcitroenzweefvlieg** in het net.

Wantsen, cicaden en plantenluizen

Van de 87 ingevoerde waarnemingen van wantsen en dergelijke waren er 24 niet eerder genoteerd voor deze regio. Zeldzamere soorten daaronder waren de bodemwantsen **lindenspitskop**, **glansheremietwants**, **elzenridderwants** en **iepenridderwants**. Bodemwantsen (*Lygaeidae*) leven vooral op de bodem van zaden en hebben vaak wat sombere kleuren (grijs, zwart, bruintinten).

Sprinkhanen en krekels

Er zijn tot nu toe twintig soorten sprinkhanen te vinden in het gebied dat nwc.waarneming.nl beslaat, waarvan er zeventien ook in 2020 zijn gemeld. Daar zat een nieuwkomer bij, nota bene een **blauwvleugelsprinkhaan** die bij Ruud van der Weele te Zoelmond

Zeldzame bijen en wespen in 2020
Andoornbij
Bonte wesp
Vroege wesp
Borstelwesp
Variabele wesp
Donkere klaverzandbij
Lichte wilgenzandbij
Roodrandzandbij
Klimopbij
Kleine tuinmaskerbij
Groepjesgroefbij
Zwartgespoorde houtmetselbij
Distelbehangersbij
Geelgerande tubebij
Sathropterus pumilus
Blinde platkopwesp
Pseudomalus pusillus
Kleine knotswesp
Bergveldwesp

Stekeldrager – 20 juni 2020, Beesd –
Mariënwaerdt. Ruud van der Weele

Glansheremietwants – 7 augustus
2020, Buren. Anthonie Stip

Scan de QR code met je smartphone om de waarneming van veenmol met geluid te openen (Steenwaard, 6 mei 2020 Jan Buys).

Limnephilus nigriceps (een schietmot) – 28 november 2020, Culemborg - Polder Culemborg. Do

Grote karthuiserslak – 25 oktober 2020, Culemborg - Redichemsche Waard. Sjoerd-Dirk

in de keuken beland was. De schaarse soort leeft normaal gesproken in droge zandgebieden, vaak op die delen waar open zand, korstmosvegetaties en open, droge graslanden elkaar afwisselen. Verder was er de tweede vondst van de **veenmol**, namelijk in de Steenwaard. Normaal zijn ze meer westelijk in de veengebieden te vinden. Het geluid van de veenmol zit een beetje tussen dat van een nachtzwaluw en rugstreeppad in, dus misschien daar maar eens goed luisteren op een warme zomeravond (ga naar deze waarneming van Jan Buys in mei 2020 inclusief geluid op je mobiel via het scannen van de QR-code hierboven).

Overige insecten

In de categorie overige insecten zijn in 2020 waarnemingen van 16 nieuwe soorten haften, schietmotten, slijkvliegen en soorten uit andere families doorgegeven. Paul Hoekstra trof op een Franse veldwesp in de tuin in de Beusichemse waard het zeer zeldzame **veldwespwaaiertje** aan. Dit is een parasiet op veldwespen. 'Do' fotografeerde de zeldzame schietmot **Limnephilus nigriceps** langs de zandput Rietveldse Weg. Deze soort wordt doorgaans aangetroffen in het Zuid-Hollandse plassenengebied en bij enkele Brabantse vennen.

Spinnen en overige geleedpotigen

De soortenlijst van de groep 'overige geleedpotigen' is in 2020 weer behoorlijk langer geworden met springstaarten, duizendpoten, mijten en vooral spinnen. Er werden veertien nieuwe soorten spinnen genoteerd. Paul Hoekstra nam daarvan het merendeel voor zijn rekening in de Beusichemse Waard.

Nieuwe soorten spinnen in 2020
Bospiraat
Broeikasspin
Gewone nachtwolfspin
Gewone rensin
Gewone staartspin
Gewone tandkaak
Grijze huisspin
Moswolfspin
Odiellus spinosus
Oeverwolfspin
Stalmuursluiper
Stekelkaakkampoot
Zwart kaardertje

Weekdieren

Van de 21 ingevoerde soorten slakken en tweekleppigen waren er vier nieuw voor ons waarnemingengebied. In de Redichemse Waard was dat de **grote karthuiserslak**. Anthonie Stip vond in zijn tuin een **zwervende** akkerslak. Een vrij algemene soort, maar nu wel als nieuwe soort gedocumenteerd tussen Lek en Linge. Zeldzamer is de **geribde clausilia** die hij daar ook aantroef, een langwerpig torenvormig gedraaid slakje. Tot voor enige jaren geleden werd deze soort alleen in vochtige kalkrijke bossen in Limburg gevonden. Wel heel apart is de vondst van een schelp van de **paardenzadel** aan de Linge bij het Enspijkse veer. Deze mollusk is in Nederland sinds 1935 bekend uit de Oosterschelde, na ingevoerd te zijn met zaaioesters in Yerseke. Ik neem aan dat het dier/de schelp hier niet op natuurlijke manier is terechtgekomen.

Vissen

In 2020 zijn vijftien soorten vastgelegd die al eerder zijn opgenomen in nwc.waarneming.nl. Deels betreft het hengselvangsten, maar de meldingen komen vooral van liefhebbers die met schepnet, zaklantaarn of gewoon op zicht in helder water naar vissen zoeken. Dat leverde weer enkele waarnemingen op van o.a. **kleine modderkruiper**, **bermpje**, **vetje** en **bittervoorn**. Voor het eerst sinds 2012 is weer de **grote modderkruiper** doorgegeven, nl. door Rémon ter Harmsel in het Rijswijksche Veld. Helaas waren er ook weer meerdere vondsten van grote dode **palingen** langs Lek en Amsterdam-Rijnkanaal. Zulke 'knakalen' komen helaas veel voor langs de rivieren. Het zijn palingen op trek naar de Sargassozee om te paaien (schieralen), maar die in een schroef van een schip bij laag water, of, waarschijnlijker, in een schoepenrad van een gemaal of de turbine van een waterkrachtcentrale terecht zijn gekomen. De Europese paling wordt met uitsterven bedreigd door verschillende oorzaken.

Reptielen en amfibieën

Vermeldenswaardig zijn de eerste meldingen van **ringslang** en ringslangsporen op drie plaatsen in de regio. Meer hierover in het artikel van Theo de Jong over ringslang in deze Hak-al, zie pagina 5. In 2020 werden ook weer diverse waarnemingen van **kamsalamander** doorgegeven. Doordat de locaties verborgen worden, kan ik geen goed beeld van de verspreiding krijgen. Wel is te zien dat alle waarnemingen in het Utrechtse deel van het waarnemingengebied zijn gedaan. Jan Buys bracht tientallen locaties van **poelkikker** in kaart in de uiterwaarden boven de Lek, in het bijzonder de Steenwaard.

Een wolf in een boomgaard in Buurmalsen, 26 maart 2020. Anoniem via waarneming.nl

Zoogdieren

Breed uitgemeten in het nieuws werd de mannetjeswolf die zich op 26 maart in een boomgaard in Buurmalsen liet filmen. Hoewel de **wolf** al eerder is gemeld in deze streek, is deze melding voor het eerst geregistreerd in waarneming.nl. Aan de geclaimde waarneming van pootafdrukken van de **Europese otter** langs de Lek bij de Baarsewaard in december (en januari 2021) hecht ik geen waarde, vooral ook omdat foto's ontbreken. Anderzijds zou het een uniek geval zijn. Het aantal meldingen van **Europese bever** neemt gezien nwc.waarneming.nl nog jaarlijks gestaag toe. En ook steeds vaker wordt de **boommarter** gespot. Dit jaar op wel vier plaatsen, waarvan drie keer in een fotoval, nl. in het Beedsche Lage veld, op landgoed Mariënwaerdt, in de Regulieren en in de Steenwaard. Er is ook druk naar vleermuizen gezocht, o.a. met de batdetector. Er waren meldingen van **rosse vleermuis**, **gewone dwergvleermuis**, **laatvlieger**, **ruige dwergvleermuis**, **watervleermuis**, **baardvleermuis** en **gewone grootovleermuis**. In totaal werden in 2020 25 soorten zoogdieren genoteerd.

Paddenstoelen

Dit is een zeer soortenrijke groep met inmiddels 747 soorten in dit gebied. Plaatselijke amateurmycologen hebben er in 2020 23 soorten aan toegevoegd. Daaronder vier zeldzame wasplaten, namelijk **granaatbloemwasplaat**, **apothekerswasplaat**, **kalkvuurzwammetje** en **donkere wasplaat**. De laatste drie stonden alle in de Tichelgaten bij Buren, een terrein rijk aan vele soorten paddenstoelen. Een andere, aan de Kornedijk gevonden zeldzame soort schimmel betrof **perzikruiziekte**. Als gevolg van de aantasting door de schimmel vertonen de bladeren van perzik in het voorjaar zeer ernstige misvormingen en verkleuringen. De schimmel behoort tot een geslacht (*Taphrina*) dat ook de bekende heksenbezems veroorzaakt in onder meer berken.

Boommarter – 15 juni 2020, Beesd - Mariënwaerdt. J. Peters

Gewoon boomzonnetje (een korstmoss) – 23 september 2020, Acquoy - Kooise Camping & Kooise Natuur. Tom Schrier

Mossen en korstmossen

Er is tussen Lek en Linge in 2020 weer flink naar mossen gespeurd. Er werden 148 soorten ingevoerd, maar omdat er blijkbaar in 2019 heel intensief geïnventariseerd is, leverde dat 'slechts' zes nieuwe soorten op voor het gebied. Daarvan worden de **zwarte grafkorst** op de Weeshuiswal in Buren en de **groene waterstippelkorst** op de stortstenen langs de Buitenwaard aangemerkt als zeldzaam. Zeldzame soorten als **kroosmos** en **sterrengoudmos**, en de korstmossen **gewoon haarschubje**, **muurzwelmos**, **gestippeld schriftmos**, **limoenschriftmos**, **gewoon boomzonnetje** en **klein boomzonnetje** werden op nieuwe plekken in het gebied gevonden (korstmossen door o.a Tom Schrier).

Planten

Er zijn in 2020 21 soorten planten ingevoerd die nog niet in ons verenigingsdeel van waarneming.nl stonden. Acht soorten daarvan staan te boek als zeldzaam. De **moerasvaren** werd aangetroffen in de Regulieren. In de Everdingerwaard groeiden o.a. **strandduizendguldenkruid** en **slanke mantelanjier**, al is bekend dat daar bloemenmengsels zijn ingezaaid. Een twintigtal exemplaren van de **ruige anjer** stonden in de buurt van het Beusichemse veer (Maarten Gilbert). Arne Jorg vond **bleke teunisbloem** in het Veerweggebied. Suzan Siemons zag tussen stoeptegels aan de Pruimeboom exemplaren van de **rechte ganzerik**, een soort afkomstig uit Zuid-Europa. Van Wim Rubers kwam de melding van **paarbladig fonteinkruid** in de Nieuwe Hoeven en van Gerben van Geest de registratie van **rossig fonteinkruid** in de Tichelgaten in Buren. 🐦

